

Національна наукова медична бібліотека України
Київський міський науковий інформаційно-аналітичний центр
медичної статистики

Серія «Славні імена української
медичної книги: медичні
бібліотеки України в особах,
документах, бібліографії»

Мерков Аркадій Михайлович

Камінський Лев Семенович

Птуха Михайло Васильович

Біобібліографічний покажчик

Київ 2009

УДК 016:61(092)Мерков
М-523

У біобібліографічному покажчику представлено наукові доробки доктора медичних наук, професора Аркадія Михайловича Меркова; доктора медичних наук, професора Лева Семеновича Камінського; академіка Академії наук УРСР, члена-кореспондента Академії наук СРСР Михайла Васильовича Птухи. До видання увійшли бібліографічні описи друкованих праць, які мають відношення до медичної та демографічної статистики за період 1911-1979 рр. Це книги, статті та матеріали про їх життя.

Показчик адресовано спеціалістам медичної галузі та всім, хто цікавиться питаннями історії медичної науки.

Укладачі:

Нековаль В.Т.

- зав. відділу історії медичної статистики МНІАЦ МС

Зубченко Г.М.

- ред. відділу бібліографії ННМБУ

**Бібліографічна
редакція:**

Корнілова Л.Є.

- зав. відділу ННМБУ

Терзієва О.Ф.

- зав сектора ННМБУ

Консультанти:

Павленко Р.І.

- ген. директор ННМБУ

Стешенко В.С.

- головний науковий співробітник Інституту
демографії та соціальних досліджень НАН України

**Комп'ютерний
набір:**

Литвиненко В.О.

- медичний статистик відділу історії медичної
статистики МНІАЦ МС

Супрун М.Ю.

- бібліотекар ННМБУ

**Відповідальна за
випуск:**

Остапенко Т.А.

- заступник ген. директора ННМБУ

© Національна наукова медична бібліотека України

© Київський МНІАЦ МС

Від укладачів

Черговий випуск покажчика серії «Славні імена української медичної книги: медичні бібліотеки України в особах, документах, бібліографії» підготовлений до ювілейних дат визначних вчених санітарної, медичної та демографічної статистики: Меркова Аркадія Михайловича (1899), 110 років від дня народження, 19 січня; Камінського Лева Семеновича (1889), 120 років від дня народження, 27 травня; Птухи Михайла Васильовича (1884), 125 років від дня народження, 7 листопада.

До видання увійшли 326 друкованих праць, які мають відношення до медичної та демографічної статистики, зокрема: А.М. Меркова - 130 робіт (1925-1979 рр.); Л.С. Камінського - 105 (1926-1974); М.В. Птухи - 68 (1911-1961), а також 23 статті про них.

Наукові праці розташовані в хронологічному порядку. Праці, в яких Мерков А.М., Камінський Л.С., Птуха М.В. були рецензентами та редакторами, розміщені в кінці хронологічного підрозділу і позначені відповідно: «Рец.», «Ред.». Роботи, включені до покажчика, описано de-visu, не переглянуті – позначено *.

Бібліографічний опис здійснено відповідно до діючих стандартів.

При підготовці покажчика використані фонди бібліотеки Музею медичної та демографічної статистики МНІАЦ МС, Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України, Національної наукової медичної бібліотеки України, бібліографічні покажчики.

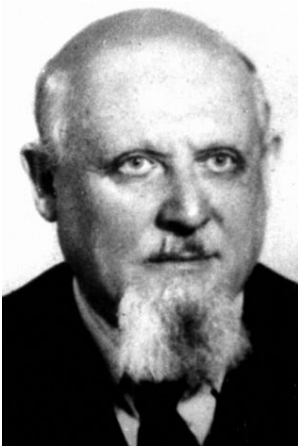
Видання розраховане на організаторів охорони здоров'я, спеціалістів медичної та демографічної статистики, лікарів-клініцистів і експериментаторів, науковців та практиків.

Зауваження та побажання просимо надсилати за адресою :

01033, Київ, вул. Толстого, 7, Національна наукова медична бібліотека України

Мерков Аркадій Михайлович. Камінський Лев Семенович. Птуха Михайло Васильович. 2009. 1-49.

Санітарний, демографічний статистик, науковець, педагог

Аркадій Михайлович Мерков народився 19 січня 1899 року в м. Новосилі Тульської губернії в родині фармацевта.

Його дитинство і молоді роки проходять в Україні. У віці 18 років, після закінчення Харківської гімназії, почав працювати статистиком у міській управі. Практичну роботу статистика він продовжив і в час навчання на медичному факультеті Харківського університету. Лікарську діяльність він почав в Україні як організатор охорони здоров'я: завідувач Старобельським і Вінницьким окружних відділів охорони здоров'я (1923 - серпень 1929); інспектор Наркомздраву УРСР.

В Україні розпочалась і викладацька діяльність А.М. Меркова: асистент, доцент (1931) кафедри соціальної гігієни медичного інституту в м. Харкові, професор і завідувач кафедри (1933) цього інституту, потім в Харківському інституті удосконалення лікарів.

В середині 30-х років в колишньому СРСР були організовані республіканські, обласні та міські науково-методичні бюро санітарної статистики. Для забезпечення поглибленої розробки і оцінки соціально-статистичних матеріалів, поліпшення викладання соціальної гігієни, збагачення практичним досвідом охорони здоров'я до керівництва цими бюро залучаються завідувачі кафедр соціальної гігієни. Професор А.М. Мерков був призначений директором Харківського обласного науково-методичного бюро санітарної статистики (1938-1941).

Одночасно з викладацькою роботою у нього виявляється інтерес до наукової праці, нахил до пізнання масових закономірностей та узагальнення спостережень. Він завідує відділом соціальної патології злоякісних новоутворень Українського онкологічного інституту. З 1941 р. працює в РРФСР: очолює лікувальне управління в Наркоматі охорони здоров'я Башкирської АРСР (1941-1943); начальником відділу санітарної статистики МОЗ СРСР (1943); зав. кафедри санітарної статистики Центрального інституту удосконалення лікарів, професором санітарної статистики кафедри соціальної гігієни і організації охорони здоров'я цього ж інституту (1943-1955); завідувачем відділення статистики здоров'я населення у Всесоюзному науково-дослідному інституті організації охорони здоров'я і історії медицини імені М.О. Семашка (тепер НДІ соціальної гігієни, економіки і управління охороною здоров'я імені М.О. Семашка РАМН) та науковим консультантом (1955-1971).

За роки практичної і науково-дослідної діяльності лікар, доктор медичних наук, професор А.М. Мерков опублікував біля 200 робіт, в т.ч. 38 за 18 років праці в Україні з проблем соціальної гігієни, санітарної статистики, організації охорони здоров'я і демографії, в тому числі більше 20 монографій і учбових посібників. Він залишив унікальну спадщину з трьох напрямків санітарної статистики, продемонструвавши тісний зв'язок практики, науки і викладання. Найбільше число його робіт присвячено питанням теорії, методології і історії санітарної статистики.

Неформальне лідерство А.М. Меркова в санітарній статистиці країни сприяло впровадженню в практику медичних і соціально-гігієнічних досліджень нових методичних прийомів, що широко використовуються у світовій статистиці – вирівнювання динамічних рядів та їх поглиблений аналіз, побудова таблиць смертності для вивчення ефективності лікування і виміри летальності при хронічних захворюваннях, засіб КСІ-квадрат, зворотний засіб стандартизації за Керриджем, обчислення середньої геометричної і середньої гармонійної та багатьох інших.

Розроблена методика вивчення здоров'я населення, в якій велику увагу приділено використанню вибіркового вивчення захворюваності. Він доводив, що суцільний засіб врахування і аналізу захворюваності не дасть результатів, що потрібні для наукових досліджень і практики охорони здоров'я, його громіздкості по збору та шифровці матеріалу. Замість суцільного врахування і аналізу захворюваності запропонував вибіркового засіб її вивчення з наступним поглибленим аналізом за широкою програмою. Доцільність наявності мінімуму первинної інформації (статистичних даних) і максимуму вторинної інформації (аналізу причин і чинників, що зумовили статистичні закономірності) знаходиться тільки в ранній стадії рішення.

Активно ініціював зближення радянської класифікації і номенклатури хвороб та причин смерті з міжнародною, сприяв переходу на міжнародну класифікацію сьомого і згодом восьмого перегляду. А.М.Мерков є основоположником розділу онкологічної статистики в Україні і колишньому СРСР.

Виявив ініціативу і активно брав участь в зближенні санітарної статистики з демографією. Багато праць присвячені актуальній на сьогодні стороні вивчення відтворення населення. В науковий обіг ним вперше введено термін «відтворення здоров'я поколінь».

Таким чином А.М. Мерков багато зробив для розвитку вітчизняної санітарної і демографічної статистики і ми маємо усі підстави пишатись тим, що в Україні і Росії жив і творив Аркадій Михайлович Мерков.

Основні дати життя та діяльності А.М. Меркова

- 1899 р. Народився 19.01 в м. Новосилі Тульської губернії в сім'ї фармацевта.
- 1917 р. Закінчив гімназію м. Харків, почав працювати статистиком у міській управі Харкова.
- 1923 р. Закінчив медичний факультет Харківського університету.
- 1923 – 1929 рр. Завідувач Старобільським і Вінницьким окружними відділами охорони здоров'я.
- 1929 – 1930 рр. Інспектор Наркомздраву Української РСР, асистент кафедри соціальної гігієни медичного інституту в м. Харкові, з 1929 р. завідує відділом соціальної патології злякисних новоутворень Українського онкологічного інституту.
- 1931 – 1933 рр. Доцент кафедри соціальної гігієни медичного інституту в м. Харкові.
- 1933 – 1941 рр. Професор, завідувач кафедри соціальної гігієни ХМІ, потім ХІУЛ.
- 1938 р. Доктор медичних наук.
- 1938 – 1941 рр. Директор Харківського обласного науково-методичного бюро санітарної статистики.
- 1941 – 1943 рр. Очолює лікувальне управління Наркомату охорони здоров'я Башкирської АРСР.
- 1943 р. Начальник відділу санітарної статистики МОЗ СРСР.
- 1943 – 1955 рр. Завідувач кафедри санітарної статистики Центрального інституту удосконалення лікарів. Професор санітарної статистики кафедри соціальної гігієни і організації охорони здоров'я цього ж інституту.
- 1955 – 1971 рр. Завідувач відділення статистики здоров'я населення Всесоюзного НДІ організації охорони здоров'я і історії медицини імені М.О. Семашка МОЗ СРСР (тепер НДІ соціальної гігієни, економіки і управління охороною здоров'я імені М.О. Семашка РАМН) в останні роки життя – науковим консультантом.
- 1971 р. Помер 11 листопада у Москві.

Хронологічний покажчик праць А.М. Меркова

1925

1. *Материалы* по характеристике санитарно-демографического состояния Вольнского села летом 1924 г. // Профілакт. медицина. – 1925. – № 12. – С. 126–142.

1926

2. *Охрана* здоров'я на Старобельщині: (Підсумки 1924/25 бюджетного року) // Профілакт. медицина. – 1926. – № 3. – С. 148–151.

1927

3. *Охрана* здоров'я у Вінницькому окрузі // Профілакт. медицина. – 1927. – № 7. – С. 196–199.

1928

4. *Инфекційна* захворюваність у Вінницькому окрузі за 1926 р. // Вісн. сучас. медицини. – 1928. – № 16. – С. 1024–1028.

1929

5. *Заболеваемость* различных национальностей населения пунктовых селений Винницкого округа // Профілакт. медицина. – 1929. – № 2. – С. 42–53.
6. *Нарис* санітарного стану сучасного Поділля: з табл. та схемою сан. стат. дослідження. – Вінниця, 1929. – 44 с. – (Вінниц. Філія все народ. б-ки Упр. при Всеук. Акад. наук. Кабінет виучівання Поділля ; вип. 25).
7. *Нариси* по захворюваності населення пунктових сіл Вінницького округу // Укр. мед. вісті. – 1929. – № 1. – С. 69–88.

1930

8. *Материалы* по заболеваемости раком // Вопр. онкологии. – 1930. – Т. 3, кн. 2. – С. 193–208.
9. *Смертность* от злокачественных новообразований в г. Харькове / А. М. Мерков, Е. И. Пальчевский // Вопр. онкологии. – 1930. – Т. 3, кн. 2. – С. 347–358.

1931

10. *К вопросу о возрастании и так называемом «омоложении» рака (с 10 табл.)* // Врачеб. дело. – 1931. – № 7/8. – Стб. 356–362.
11. *Краткая методология статистического изучения рака.* – [Б. м.] : Госмедиздат УССР, 1931. – 69 с.
12. *Народжуваність і смертність в Україні і в інших країнах.* – Х. : Медвидав, 1931. – 32 с.
13. *Опыт сравнительной характеристики поражения раком основных национальных и социальных групп городского населения Украины* // Вопр. онкологии. – 1931. – № 4. – С. 111–122.
14. *Смертность от рака на Украине* // Вопр. онкологии. – 1931. – Т. 4, кн. 1/2. – С. 99–110.

1932

15. *Итоги развития санитарной статистики на Украине* // Врачеб. дело. – 1932. – № 21/22. – С. 981–988.
16. **Соціальна гігієна : курс лекцій, виданий заоч. стоматол. ін-том Всеукр. ін-ту заоч. мед. освіти НКОЗ УРСР : лекції 1-8 / А. М. Мерков, С. А. Томилин.* – Х., 1932-1933.

1933

17. **Основные положения проблемы народонаселения* // Труды и материалы Перм. мед. ин-та. – Пермь, 1933. – Июнь-июль. – С. 3–20.

1934

18. **Основные вопросы социальной патологии злокачественных новообразований* // Злокачественные новообразования. – 1-изд. – К., 1934.
19. *Про застосування динамічних рядів у санітарній статистиці* // Профілакт. медицина. – 1934. – № 11. – С. 39–48.
20. *Теоретичні основи статистики і обліку в області охорони здоров'я* // Профілакт. медицина. – 1934. – № 5. – С. 14–23.

1935

21. *Дифтерія в Харкові за останні роки* / А. М. Мерков, О. Г. Гінзбург // Профілакт. медицина. – 1935. – № 12. – С. 41–47.

22. *Загальна теорія санітарної статистики* : посібник для лікарів і студентів. – Х. : Держмедвидав, 1935. – 112 с.
23. *Кон'юнктурні спостереження дитячого здоров'я (Основні положення)* / А. М. Мерков, Ф. І. Гроссер, Є. Л. Тукер // Профілакт. медицина. – 1935. – № 4. – С. 13–18.
24. **Современное состояние и очередные задачи социальной патологии злокачественных новообразований* // Вопр. онкологии. – Х., 1935. – Т. 7. – С. 186–200.

1936

25. *Влияние злокачественных новообразований на сокращение средней продолжительности жизни населения Украины* // Вопр. онкологии. – 1936. – Т. 10, кн. 2. – С. 2, 94–96.
26. *Заболеваемость детей консультационного возраста* / А. М. Мерков, Э. Л. Тукер // Сов. педиатрия. – 1936. – № 8. – С. 121–127.
27. *Материалы о смертности от злокачественных новообразований на Украине* // Вопр. онкологии. – 1936. – Т. 10, кн. 1. – С. 77–92.
28. **Распространение злокачественных новообразований в УССР* // Вопр. онкологии. – 1936. – № 9. – С. 27–48.

1937

29. *Длительность жизни больных злокачественными новообразованиями* // Вопр. онкологии. – 1937. – Т. 11, № 2. – С. 206–216.
30. *О методике изучения заболеваемости населения и эффективности оздоровительной работы* // Гигиена и санитария. – 1937. – № 12. – С. 54–60.
31. **Як швидко звертаються за кваліфікованою медичною допомогою хворі злякисними новоутвореннями* // Вопр. онкологии. – 1937. – № 1. – С. 62–72.

1938

32. **Основные вопросы социальной патологии злокачественных новообразований* // Злокачественные новообразования. – 2-изд. – К., 1938.

1939

33. *Памяти Зиновія Петровича Соловьева* // Врачеб. дело. – 1939. – № 1. – С. 79–80.
34. **Статистика злякисних новотворів на Україні* // 20 років рад. медицини. Рентгенологія і онкологія. – 1939. – С. 151–160.

1940

35. *Злокачественные новообразования на Украине. Распространенность, социально-патологическое значение.* – Х., 1940. – 150 с.
36. *Методика анализа отчета детской консультации* / А. М. Мерков, Э. Л. Тукер // *Вопр. материнства и младенчества.* – 1940. – № 6. – С. 27–30.
37. *Методика аналізу звіту дитячої консультації* / А. М. Мерков, Є. Л. Тукер // *Педіатрія, акушерство і гінекологія.* – 1940. – № 3. – С. 77–81.
38. *Организация учета смертности и заболеваемости злокачественными новообразованиями и географическое распространение рака на Украине* // *Тр. 1 съезда онкологов УССР, 25-30 трав. 1939 г.* – М. ; Л., 1940. – С. 297–310.

1941

39. *Методика анализа отчета женской консультации* // *Вопр. материнства и младенчества.* – 1941. – № 3. – С. 17–21.
40. *Физическое развитие новорожденных г. Харькова* // *Гигиена и здоровье.* – 1941. – № 4. – С. 34–39.

1942

41. *Организация работы городских лечебно-профилактических учреждений : сб. основных положений и инструкций* / сост. А. М. Мерков ; под ред. С. З. Лукманова. – Уфа, 1942. – 219 с.

1944

42. *Очередные задачи медико-санитарной статистики* // *Сов. здравоохранение.* – 1944. – № 3. – С. 41–45.

1946

43. *Методика анализа статистического отчета больницы* // *Сов. здравоохранение.* – 1946. – № 4/5. – С. 11–21.

1947

44. *Задачи санитарной статистики на четвертую пятилетку* // *Сов. здравоохранение.* – 1947. – № 2. – С. 48–52.

45. *Методика* анализа статистического отчета детских яслей // Сов. здравоохранение. – 1947. – № 8. – С. 12–20.
46. *Состояние* и очередные задачи медицинской и санитарной статистики в СССР // Гигиена и санитария. – 1947. – № 2. – С. 1–6.
47. *Статистические* показатели работы детских консультаций // Вопр. педиатрии и охраны материнства и детства. – 1947. – Т. 15, вып. 4. – С. 23–35.
48. *Статистические* показатели работы женских консультаций // Акушерство и гинекология. – 1947. – № 2. – С. 36–45.

1948

49. *Методика* анализа отчетности основных лечебно-профилактических учреждений : пособие для организаторов здравоохранения. – К. : Госмедиздат УССР, 1948. – 106 с.

1954

50. *По поводу* статьи П.А. Кувшинникова и Б.Я. Смулевича «О предмете и методе статистики» // Гигиена и санитария. – 1954. – № 6. – С. 49–52.

1955

51. *О методике* изучения общей заболеваемости населения // Гигиена и санитария. – 1955. – № 3. – С. 31–36.
52. *Рак* легких и курение: (обзор стат. данных зарубежной мед. литературы) // Вопр. онкологии. – 1955. – Т. 1, № 5. – С. 106–109.

1956

53. *Заболеваемость* злокачественными новообразованиями в США: (обзор лит. материалов) // Вопр. онкологии. – 1956. – Т. 2, № 6. – С. 752–762.

1957

54. «*Азербайджанский* медицинский журнал» №№ 1-9 за 1956 г. / А. М. Мерков, В. К. Овчаров // Азербайдж. мед. журнал. – 1957. – № 7. – С. 119–121.
55. *Пути* развития и основные достижения советской санитарной статистики за 40 лет // Сов. здравоохранение. – 1957. – № 10. – С. 24–30.
56. *Санитарная* статистика в Союзе ССР за 40 лет (1917-1957). – М. : Медиздат, 1957. – 40 с.

1958

57. *Задачи, организация и методика изучения заболеваемости населения в связи с переписью населения 1959 года* // Тез. докл. 3 Науч. Сессии ин-та организации здравоохранения и истории медицины им. Н.А. Семашко, 7-22 февр. 1958 г. – М., 1958. – С. 142–147.
58. *Методика статистического исследования эффективности лечения больных злокачественными новообразованиями* // Вопр. онкологии. – 1958. – Т. 4, № 4. – С. 488–493.
59. *О целесообразности сближения советской и международной номенклатур болезней и причин смерти* / А. М. Мерков, Г. Ф. Константинов, В. С. Гражуль // Гигиена и санитария. – 1958. – № 7. – С. 47–56.

1959

60. *Демографическая статистика. (Статистика населения) : краткое пособие для врачей.* – М. : Медгиз, 1959. – 188 с.
61. *Динамика смертности населения СССР и капиталистических стран* // Гигиена и санитария. – 1959. – № 1. – С. 59–65.
62. *Задачі і зміст санітарно-статистичної роботи санітарно-епідеміологічних станцій* // 6 з'їзд гігієністів, епідеміологів, мікробіологів та інфекціоністів УРСР, 20-23 лист. 1959 г. : тез. докл. – К., 1959. – С. 11–12.
63. *Методика исчисления таблиц дожития и определения средней длительности предстоящей жизни населения* // Сов. здравоохранение. – 1959. – № 6. – С. 47–53.

1960

64. *Итоги работы секции социальной гигиены 1 Всероссийского съезда гигиенистов и санитарных врачей* [Омск. Сент. 1960 г.] // Гигиена и санитария. – 1960. – № 12. – С. 103–105.
65. *Задачи санитарно-эпидемиологических станций в области санитарно-демографического исследования народного здоровья в связи с переписью населения 1959 г.* // Тез. докл. Первого Всерос. съезда гигиенистов и санитарных врачей, 6-10 сент. 1960 г., г. Омск. – М., 1960. – С. 143–144.
66. *Научные исследования в области статистики злокачественных опухолей* // Вопр. онкологии. – 1960. – Т. 6, № 4. – С. 7–23.
67. *О значении показателей смертности в оценке здоровья населения* // Здравоохранение Туркменистана. – 1960. – № 2. – С. 7–10.
68. *Общая теория и методика санитарно-статистического исследования : пособие для врачей.* – М. : Медгиз, 1960. – 306 с.

1961

69. *О сопоставлении* размеров смертности и плодовитости в СССР и капиталистических странах: по поводу статьи Р.Дж. Майерса «Анализ данных смертности и плодовитости в Советском Союзе (Public Health Reporty, 1959, № 11. – Р. 975–981) // Сов. здравоохранение. – 1961. – № 2. – С. 68–72.
70. *Применение* стандартизированных показателей при изучении распространенности злокачественных опухолей // *Вопр. онкологии.* – 1961. – Т. 7, № 6. – С. 3–8.

1962

71. *Методика* анализа данных о рождаемости и смертности // *Здравоохран. Рос. Федерации.* – 1962. – № 2. – С. 45–48.
72. *Методические проблемы выборочного исследования общей заболеваемости. – М., 1962.
73. *Новый* метод исчисления стандартизированных показателей заболеваемости и смертности // *Гигиена и санитария.* – 1962. – № 5. – С. 50–54.
74. *О наменклатуре* и классификации болезней, травм и причин смерти // *Вестн. АМН СССР.* – 1962. – № 8. – С. 68–74.
75. *Памяти* Л.С. Каминского : [специалист в области мед. статистики] // *Сов. здравоохранение.* – 1962. – № 11. – С. 86, с порт.
76. *Письмо* в редакцию [К статье автора «Применение стандартизированных показателей при изучении распространенности злокачественных опухолей» в журн. «Вопросы онкологии», 1962, Т. 7, № 6.] // *Вопр. онкологии.* – 1962. – Т. 8, № 5. – С. 126.
77. *Письмо* в редакцию [по поводу статьи Б. Я. Смулевича «Определение влияния социальных систем на здоровье населения» в журн. «Советское здравоохранение», 1961, № 10] // *Сов. здравоохранение.* – 1962. – № 3. – С. 104.
78. *Специализация* и усовершенствование врачей по санитарной статистике: (из опыта работы кафедры организации здравоохранения Центр. ин-та усовершенствования врачей) / А. М. Мерков, Е. А. Садвокасова // *Сов. здравоохранение.* – 1962. – № 1. – С. 23–25.
79. *Статистические* методы измерения связи и их применение в онкологии // *Вопр. онкологии.* – 1962. – Т. 8, № 3. – С. 3–11.
80. *Статистическое* изучение злокачественных новообразований : метод пособие для врачей-онкологов / А. М. Мерков, А. В. Чаклин. – М. : Медгиз, 1962. – 219 с.
81. *Уточненные* методы анализа материалов о рождаемости и смертности // *Здравоохран. Рос. Федерации.* – 1962. – № 6. – С. 43–47.

1963

82. *Методика* исчисления и анализа показателей детской смертности // *Здравоохран. Рос. Федерации.* – 1963. – № 5. – С. 31–36.
83. *Методы* научно-статистического изучения эпидемиологии рака // *Тр. 8 Междунар. противоракового конгресса.* – М. ; Л., 1963. – Т. 1. – С. 204–207.
84. *О методологии* статистической оценки народного здоровья // *Здравоохран. Рос. Федерации.* – 1963. – № 2. – С. 33–36.
85. *Общая* теория и методика санитарно-статистического исследования : пособие для врачей. – 2-е изд., доп. – М., 1963. – 228 с.
86. *Санитарная* статистика : библиогр. сов. литературы. 1918-1960 гг. / сост. : А. М. Мерков, В. К. Овчаров, Л. С. Гранова. – М. : Медгиз, 1963. – 359 с.
87. *Статистика* здравоохранения // *БМЭ.* – 2-е изд. – М., 1963. – Т. 29. – Стб. 247–248.

1964

88. *Вопросы* статистики и краевой патологии злокачественных опухолей : [сокр. текст доклада на расшир. пленуме правления Всесоюз. онкол. о-ва, ноябрь 1963 г.] // *Вопр. онкологии.* – 1964. – Т. 10, № 9. – С. 3–7.
89. *К вопросу* о предполагаемых изменениях показателей общей заболеваемости : [по поводу статьи И.Д. Богатырева «О методике определения объема работы медицинских учреждений по диспансеризации населения (в соответствии с установкой новой Программы КПСС) в журн. «Здравоохранение Рос. Федерации», 1963, № 11 / А. М. Мерков, М. С. Бедный // *Здравоохран. Рос. Федерации.* – 1964. – № 8. – С. 12–16.
90. *Методика* и организация изучения общей заболеваемости применительно к материалам ближайшей переписи населения // *Здравоохран. Рос. Федерации.* – 1964. – № 8. – С. 13–18.

1965

91. *География* рака // *Здоровье.* – 1965. – № 10. – С. 13.
92. *Демографическая* статистика (Статистика населения) : краткое пособие для врачей. – 2-е изд., доп. – М. : Медицина, 1965. – 215 с.
93. *К вопросу* о распространенности злокачественных новообразований // *Сов. здравоохранение.* – 1965. – № 8. – С. 30–35.
94. *Современные* задачи санитарной статистики / А. М. Мерков, Ю. А. Добровольский // *Здравоохран. Рос. Федерации.* – 1965. – № 6. – С. 7–9.

1966

95. *Очерки истории советской санитарной статистики // Очерки истории отеч. сан. статистики.* – М., 1966. – С. 226–287.
96. *Санитарная оценка воспроизводства населения СССР и некоторых экономически развитых стран // Сов. здравоохранение.* – 1966. – № 5. – С. 3–9.
97. *Санитарная статистика и ее роль в развитии социально-гигиенического исследования // Сов. здравоохранение.* – 1966. – № 9. – С. 3–8.

1967

98. *Очерк развития статистики и эпидемиологии злокачественных новообразований в СССР (К 50-летию советской онкологии // Вопр. онкологии.* – 1967. – Т. 13, № 10. – С. 22–38.
99. *Показатели летальности и методы их исчисления и анализа / А. М. Мерков, А. Б. Файншмидт // Здравоохран. Рос. Федерации.* – 1967. – № 3. – С. 40–45.
100. *Санитарная статистика / А. М. Мерков, Е. А. Садвокасова, М. К. Склюева // 50 лет сов. здравоохранения. 1917-1967.* – М., 1967. – С. 398–407.
101. *Санитарная статистика в социально-гигиенических исследованиях : доклад на Всесоюз. симпозиуме по социальной гигиене в Москве в июне 1967 г. / А. М. Мерков, К. В. Овчаров // Сов. здравоохранение.* – 1967. – № 10. – С. 50–54.

1968

102. *Актуальные социально-гигиенические вопросы воспроизводства населения СССР // Здравоохран. Рос. Федерации.* – 1968. – № 2. – С. 8–11.
103. *Сдвиги в здоровье населения СССР // Гигиена и санитария.* – 1968. – № 7. – С. 20–25.
104. *Статистика на службе народного здоровья / А. М. Мерков, Л. М. Сухоробский.* – М. : Статистика, 1968. – 68 с.

1969

105. *Общая теория и методика санитарно-статистического исследования : пособие для врачей.* – 3-е изд. – М., 1969. – 224 с.
106. *Социальная гигиена и демография // Сов. здравоохранение.* – 1969. – № 10. – С. 9–15.

1970

107. *Александр Васильевич Чаклин: к 50-летию со дня рождения* / А. М. Мерков, В. В. Двойрин, З. Э. Штраус // *Вопр. онкологии.* – 1970. – Т. 16, № 6. – С. 123, с порт.
108. *Источники сведений о частоте рака. Статистические показатели частоты рака и их изображение на географической карте* // *Методы изучения эпидемиологии злокачественных опухолей.* – М., 1970. – С. 17–23.
109. *К вопросу о санитарно-статистическом изучении долголетия* // *Сов. здравоохранение.* – 1970. – № 5. – С. 17–22.
110. *Ленинские принципы в статистике и их применение в онкологической эпидемиологии* // *Вопр. онкологии.* – 1970. – Т. 16, № 4. – С. 28–36.
111. *Методические вопросы изучения злокачественных опухолей* // *Эпидемиология злокачественных опухолей : тр. 2 Всесоюз. конф. по эпидемиологии злокачественных новообразований.* – Алма-Ата, 1970. – С. 3–7.

1971

112. *Анализ данных о смертности от злокачественных новообразований в СССР* // *Вопр. онкологии.* – 1971. – Т. 17, № 12. – С. 43–48.
113. *Методические вопросы санитарно-статистического изучения долголетия* // *Вопр. сан. и мед. статистики.* – М., 1971. – С. 30–44.
114. *Современные данные о численности и воспроизводстве населения СССР* // *Сов. здравоохранение.* – 1971. – № 8. – С. 12–18.

1972

115. *Критерии здоровья в пожилом и старческом возрасте* // *9 Междунар. конгресс геронтологов, 2-7 июля 1972 г.* – К., 1972. – Т. 2. : Симпозиум. Рефераты докладов – С. 210–212.

1974

116. *Санитарная статистика : пособие для врачей* / А. М. Мерков, Л. Е. Поляков. – Л. : Медицина, 1974. – 384 с.

1979

117. *Здоровье населения и методы его изучения : избр. произведения* / под ред. М. С. Бедного. – М. : Статистика, 1979. – 232 с.

Видання під редакцією М. Меркова

1958

118. *Ред.* Новосельский С. А. Вопросы демографической и санитарной статистики : избр. произведения / под ред. А. М. Меркова. – М., 1958. – 216 с.

1959

119. *Ред.* Материалы по заболеваемости населения г. Иваново в 1955 г. / под ред. А. М. Меркова. – М., 1959. – 128 с.
120. *Ред.* Санитарно-демографические материалы зарубежных стран. Вып. 1 : Численность, состав и воспроизводство населения / под ред. А. М. Меркова. – М., 1959. – 278 с.

1961

121. *Ред.* Куркин П. И. Вопросы санитарной статистики : избр. произведения / под ред. А. М. Меркова. – М. : Госстатиздат, 1961. – 423 с.
122. *Ред.* Санитарно-демографические материалы зарубежных стран. Вып. 2 : Причины смерти населения с 1900 по 1955 г. / под ред. А. М. Меркова. – М., 1961. – 56 с.

1964

123. *Ред.* Баткис Г. А. Вопросы санитарной и демографической статистики : избр. произведения / под ред. А. М. Меркова. – М. : Статистика, 1964. – 291 с.

1965

124. *Ред.* Практикум по санитарно-демографической статистике / под ред. А. М. Меркова, И. С. Случанко. – М., 1965. – 202 с.
125. *Ред.* Статистическая оценка достоверности результатов исследования / под ред. А. М. Меркова. – М., 1965. – 121 с.

1966

126. *Ред.* Очерки истории отечественной санитарной статистики / под ред. А. М. Меркова. – М., 1966. – 288 с.

1967

127. *Ред.* Злокачественные новообразования. Вып. 6 : Вопросы эпидемиологии злокачественных опухолей / под ред. А. М. Меркова. – М., 1967. – Вып. 1. – 118 с.

1968

128. *Ред.* Злокачественные новообразования. Вып. 7 : Вопросы эпидемиологии злокачественных опухолей / под ред. А. М. Меркова. – М., 1968. – Вып. 2. – 115 с.

1970

129. *Ред.* Паевский В. В. Вопросы санитарной и медицинской статистики : избр. произведения / под ред. А. М. Меркова. – М. : Статистика, 1970. – 467 с.

1971

130. *Науч. ред.* Вопросы санитарной и медицинской статистики. – М. : Статистика, 1971. – 254 с. – Науч. редактор тома.

Література про А.М. Меркова

1. *Аркадий Михайлович Мерков* : (к 70-летию со дня рождения) // *Здравоохран. Рос. Федерации.* – 1969. – № 1. – С. 46–48.
2. *Аркадий Михайлович Мерков* : (к 70-летию со дня рождения) // *Вопр. онкологии.* – 1969. – Т. 15, № 1. – С. 121–122.
3. *Бедный М. С.* Памяти Аркадия Михайловича Меркова / М. С. Бедный // *Сов. здравоохранение.* – 1972. – № 3. – С. 83–84, с порт.
4. *Відомі* вчені медичної і демографічної статистики та інформаційних систем України : [портрети] // *Демограф. та мед. статистика України у ХХІ столітті. Мед. інформаційні системи у статистиці : матеріали конф.* – К., 2004. – С. 12.
5. *Гуслицер Л. Н.* Аркадий Михайлович Мерков : [некролог] / Л. Н. Гуслицер, Б. М. Голубкова // *Вопр. онкологии.* – 1972. – Т. 18, № 3. – С. 126, с порт.
6. *Игнатьева Р. К.* К 100-летию со дня рождения А. М. Меркова (1899-1999) / Р. К. Игнатьева // *Рос. онкол. журнал.* – 1999. – № 2. – С. 54–55.
7. *Игнатьева Р. К.* К 100-летию со дня рождения профессора Аркадия Михайловича Меркова / Р. К. Игнатьева, И. В. Чашечкина // *Здравоохран. Рос. Федерации.* – 1999. – № 1. – С. 47.
8. *К 70-летию* со дня рождения профессора А. М. Меркова // *Гигиена и санитария.* – 1969. – № 4. – С. 116, с порт.

9. *Мерков А. М.* : [биограф. справка] // БМЭ. – 3-е изд. – М. : Сов. энциклопедия, 1981. – Т. 15. – С. 77.
10. *Мерков Аркадій Михайлович (1899-1971)* // Відомі постаті в медичній та демографічній статистиці України / упоряд. В. Т. Нековаль. – К., 2005. – С. 171–180.
11. *Нестеров В. А.* Аркадій Михайлович Мерков : (к 70-летию со дня рождения) / В. А. Нестеров, М. С. Бедный // Сов. здравоохранение. – 1969. – № 1. – С. 92–93.
12. *Памяти Аркадия Михайловича Меркова* : [некролог] / Здравоохр. Рос. Федерации. – 1972. – № 1. – С. 46–47.
13. *Памяти профессора А. М. Меркова* // Гигиена и санитария. – 1972. – № 6. – С. 117.

Санітарний, демографічний, військово-медичний статистик, науковець, педагог

Лев Семенович Камінський народився 27 травня 1889 р. у м. Києві у сім'ї лікаря. Вищу медичну освіту отримав у Петрограді, у 1918 р. закінчив з відзнакою шестирічний курс медичного факультету університету при психоневрологічному інституті зі званням лікаря. З вересня 1918 р. і до кінця 1920 р. знаходився у Червоній Армії у складі медичних структур і закладів Східного та Південно-Східного фронтів.

У 1921-1929 рр. Л.С. Камінський був переведений у лікарняно-санітарну службу Рязансько-Уральської та Північно-Західної залізних доріг. Головними напрямками практичної діяльності молодого лікаря у цей період були організація медичної допомоги пораненим та хворим воїнам і протиепідемічна робота. Протиепідемічна робота у подальшому стала об'єктом його поглиблених наукових досліджень і практичної діяльності.

Початок науково-педагогічної діяльності Лева Семеновича відноситься до 1924 р., коли він почав суміщати свою практичну лікарську діяльність в галузі санітарії та епідеміології з учбово-педагогічною і науково-дослідницькою працею у медичних інститутах та закладах Ленінграда в галузі санітарної статистики.

В ці ж роки починається і його науково-літературна діяльність. У Ленінграді в 1924 р. Лев Семенович познайомився з видатним вітчизняним фахівцем в галузі демографічної і санітарної статистики професором Сергієм Олександровичем Новосельським і працював під його керівництвом до 1935 р.

Наукові праці першого періоду діяльності Л.С. Камінського (1923-1928 рр.) присвячені головним чином санітарно-статистичним дослідженням на залізничному транспорті, а також питанням організації охорони здоров'я молоді держави.

6 листопада 1929 р. його було обрано приват-доцентом ДІДУЛ з санітарної статистики. З 1935 р. по 1938 р. Л.С. Камінський працює в Москві начальником відділу санітарної статистики Народного Комісаріату охорони здоров'я СРСР, згодом (09.1942 – 11.1943) - медичної статистики. Він був першим радянським лікарем-статистиком, який очолив керівництво санітарною статистикою у

всесоюзному масштабі і заклав організаційно-методичні основи в її становленні і розвитку у колишньому СРСР.

23 березня 1940 р. йому присуджено вчену ступінь доктора медичних наук за дисертаційне дослідження на тему: «Географія і статистика черевного тифу», а 17 липня 1943 р. його було затверджено у званні професора по кафедрі санітарної статистики.

В жовтні 1943 р. Л.С. Камінський був призначений начальником нещодавно створеної кафедри військово-медичної статистики Військово-медичної академії імені С.М. Кірова при факультеті удосконалення військових лікарів і очолював цю кафедру по 1956 р. Цей період його науково-педагогічної діяльності був плідним, виконано багато наукових і науково-практичних робіт:

- по вивченню і науковому узагальненню досвіду вітчизняної медицини і діяльності військово-медичної служби у роки Великої Вітчизняної війни;

- підготовлено і удосконалено знання сотен і тисяч військових лікарів Радянської Армії;

- вперше у СРСР почалось глибоке наукове обґрунтування питань теорії та практики військово-медичної статистики, всебічне вивчення предмета, зміст та задачі військово-медичної статистики;

- обґрунтовано методи статистичного вивчення санітарних втрат військ та стану здоров'я військовослужбовців: застосування теорії та практики військово-медичної статистики в організації і тактиці медичної служби, військово-медичної географії, до проблем епідеміології, соціальної гігієни та військової медицини;

- написано ряд учбових посібників та порад з військово-медичної статистики, медичного обліку та звітності у воєнний та мирний часи.

Лев Семенович здійснював велику громадську і літературну роботу у періоди підготовки і проведення переписів населення колишнього СРСР: 1923, 1926, 1939, 1959 рр. як їх учасник. Роботи «Охорона здоров'я і перепис населення» (1926 р., 1936 р.) та «Перепис населення і охорона здоров'я» (1958 р.) звернули увагу медичних працівників країни і зіграли значну роль у розповсюдженні теоретичних основ і практики переписів населення нашої країни. Широко використав матеріали переписів населення у своїй науковій і практичній роботі в галузі санітарної і демографічної статистики. Він брав безпосередню і активну участь у підготовці і проведенні першого Всесоюзного перепису охорони здоров'я (березень 1930 р.).

В останні роки життя Лев Семенович виконав значну роботу по написанню монографії, присвяченої використанню методів медичної і математичної статистики у практичній і науковій роботі лікаря-клініциста і експериментатора. Перше видання «Обробка клінічних і лабораторних даних (Застосування статистики в науковій і практичній роботі лікаря)». – Л., 1959 та друге видання «Статистична обробка лабораторних і клінічних даних (Застосування статистики в науковій і практичній роботі лікаря)». Вид. 2. Л., 1964. - 252 с. були одними з

кращих вітчизняних робіт по застосуванню статистики в медицині і стали настільними посібниками; зараз вони стали бібліографічними раритетами.

Л.С. Камінський опублікував більш 200 наукових праць, у тому числі біля 20 монографій.

У 1955-1960 рр. Лев Семенович – експерт ВООЗ з санітарної статистики та голова Комісії санітарних статистиків МОЗ СРСР по зв'язках з ВООЗ.

Наукова та педагогічна спадщина, досвід організаторської та практичної діяльності в галузі державної статистики залишаються і на озброєнні медичних працівників сучасних поколінь.

Помер Л.С. Камінський в 1962 р. у м. Ленінграді.

Основні дати життя та діяльності Л.С. Камінського

- 1889 р. Народився 27.05 в м. Києві в сім'ї лікаря.
- 1901 - 1907 рр. Навчання у комерційному училищі м. Мінська.
- 1918 р. Закінчив з відзнакою шестирічний курс медичного факультету Петроградського університету при Психоневрологічному інституті.
- 1918- 1920 рр. Перебуває у Червоній Армії у медичних службах Східного та Південно-Східного фронтів.
- 1920 р. Начальник Надзвичайної Комісії по боротьбі з висипним тифом та завідувач санітарно-епідеміологічного відділу охорони здоров'я м. Самара.
- 1921 – 1929 рр. Переведений у лікарняно-санітарну службу Рязансько-Уральської залізної дороги на посаду завідуючого санітарно-епідеміологічного відділу, з 1922 по 1929 рр. працює у лікарняно-санітарній службі Північно-Західної дороги.
- З 1924 р. Починає суміщати практичну діяльність в галузі санітарії та епідеміології з учбово-педагогічною і науково-дослідницькою працею у медичних інститутах та закладах Ленінграда в галузі санітарної статистики.
- 06.11.1929 р. Обраний приват-доцентом у Ленінградському державному інституті для удосконалення лікарів (ДІДУЛ).
- 1935-1938,
1942-1943 рр. Начальник відділу санітарної (згодом медичної) статистики Народного комісаріату охорони здоров'я СРСР.
- 23.03.1940 р. Присуджено вчену ступінь доктора медичних наук за дослідження на тему: «Географія і статистика черевного тифу».
- 17.07.1943 р. Затверджено у званні професора по кафедрі санітарної статистики.
- 1943-1956 рр. Завідувач кафедри військово-медичної статистики ВМА імені С.М. Кірова з методичним бюро.
- З 1956 р. Професор кафедри обліку та статистики Ленінградського університету.
- 1955-1960 рр. Експерт ВООЗ з санітарної статистики. Голова комісії санітарних статистиків МОЗ СРСР по зв'язках з ВООЗ.

Хронологічний покажчик праць Л.С. Камінського

1926

1. **Быт* и здоровье железнодорожного рабочего. Служба тяги. (Главные мастерские и паровозные бригады по данным обследования Ленинградского узла С.-З. ж. д.). Вып. 1. – Л. : Изд. Дорпрофсож С.-З. ж. д., 1926.
2. *Здравоохранение* и перепись населения // Ленингр. мед. журнал. – 1926. – № 10. – С. 84–90.
3. *Население СССР* с физическими недостатками по переписи 17 декабря 1926 г. Слепые в СССР // Арх. офтальмологии. – 1932. – Т. 8, ч. 9/10. – С. 856–868.

1927

4. *Скарлатина* как социальная болезнь в детском возрасте // Ленингр. мед. журнал. – 1927. – № 5. – С. 72–77.

1928

5. *Врачебные съезды* // Журн. для усоверш. врачей. – 1928. – № 5. – С. 304–312.
6. *Пути* развития русской санитарной статистики // Журн. для усоверш. врачей. – 1928. – № 4. – С. 256–266.

1929

7. *Санитарная* статистика в борьбе с венерическими болезнями // Журн. для усоверш. врачей. – 1929. – № 7/8. – С. 458–464.

1930

8. *Задачи* и характер первой Всесоюзной переписи здравоохранения // Врачеб. газета. – 1930. – № 6. – С. 463–464.
9. **Первая* Всесоюзная перепись здравоохранения // Стат. бюллетень. – Л. : Изд. Ленингр. обл. отдела статистики, 1930. – № 25. – С. 114–116.
10. **Предварительные* итоги переписи учреждений здравоохранения и медперсонала в Ленинграде и Ленинградской области // Стат. бюллетень. – Л. : Изд. Ленингр. обл. отдела статистики, 1930. – № 26. – С. 74–85.

1931

11. *Сдвиги* в продолжительности жизни населения Ленинграда // На путях строительства социализма : стат. сб. – Л. : Изд. Ленингр. Облесполкома, 1931. – № 1. – С. 206–214.
12. *Смертность* и семейное состояние населения // Гигиена и эпидемиология. – 1931. – № 8/9. – С. 39–45.

1932

13. *Здравоохранение Ленинграда и Ленинградской области // Экономико-стат. сб. по городу Ленинграду и Ленинградской области. – Л. : Изд. Облесполкома и Ленсовета, 1932. – С. 176–184.

1934

14. *Из опыта* диспансеризации калечного детства // Сов. врачев. газета. – 1934. – № 24. – Стб. 1834–1835.
15. *К вопросу* о построении норм внебольничной помощи в Ленинграде // Сб. науч. работ и материалов Ленингр. ин-та здравоохранения. – Л., 1934. – С. 63–94.
16. *О деятельности* института восстановления трудоспособности физически дефективных детей им. проф. Г. И. Турнера / С. Л. Блюмберг, Л. С. Каминский // Сов. врачев. газета. – 1934. – № 10. – Стб. 792–798.

1935

17. *Организация* регистрации и учета эндемических заболеваний в СССР // Сов. врачев. газета. – 1935. – № 18. – Стб. 1461–1471.
18. *Статистика* // БМЭ. – 1-е изд. – М., 1935. – Т. 31. – С. 669–723.

1936

19. *Здравоохранение* и перепись населения // Сов. врачев. журнал. – 1936. – № 22. – Стб. 1682–1683.
20. *Статистика* и эпидемиология // Анналы Мечник. института. – 1936. – Т. 5, вып. 1/2. – С. 245–264.

1941

21. *Глазные* болезни и население Москвы // Вестн. офтальмологии. – 1941. – Т. 18, вып. 3. – С. 312–320.

1942

22. *О подготовке и усовершенствовании руководящих кадров в системе институтов усовершенствования врачей* // Сов. медицина. – 1942. – № 1. – С. 29–30.
23. *О подготовке материалов по составлению истории советского здравоохранения во время Отечественной войны* // Сов. здравоохранение. – 1942. – № 5/6. – С. 41–43.
24. *Санитарная статистика в деятельности государственного санитарного инспектора* // Гигиена и здоровье. – 1942. – № 8/9. – С. 1–8.

1944

25. **Задачи Военно-медицинской Академии в изучении опыта медико-санитарной службы в период Великой Отечественной войны* // Тез. докл. Науч. сессии Воен.-мед. Акад. им. С. М. Кирова. – Л., 1944. – С. 13–15.

1946

26. *К вопросу построения классификации военных потерь* // Воен.-мед. журнал. – 1946. – № 7/8. – С. 22–26.

1947

27. *Госпитальная статистика* / Е. Бен, Л. Каминский // Энциклопед. словарь воен. медицины. – М. : Гос. изд-во мед. литературы, 1947. – Т. 2. – С. 190–195.
28. *Документация военно-медицинская. Документация лечебно-эвакуационная* / Л. Каминский, Е. Белицкая // Энциклопед. словарь воен. медицины. – М. : Гос. изд-во мед. литературы, 1947. – Т. 2. – С. 546–550.
29. *Потери в прошлых войнах (1758-1918) : справочная книга* / Л. С. Каминский, С. А. Новоселицкий. – М. : Медгиз, 1947. – 210 с.
30. *Статистика санитарная* // БСЭ. – Изд. 1. – М., 1947. – Т. 52. – С. 755–759.

1948

31. *Детская военная травма в Ленинграде* // Сб. науч. тр. Рос. Респ. ин-та восстановления трудоспособности физически дефективных детей им. Турнера. – Л., 1948. – С. 213–228.
32. *Летальность* // Энциклопед. словарь воен. медицины. – М. : Гос. изд-во мед. литературы, 1948. – Т. 3. – С. 476–480.
33. *Номенклатура болезней* // Энциклопед. словарь воен. медицины. – М. : Гос. изд-во мед. литературы, 1948. – Т. 3. – С. 476–480.

34. *О применении* статистических критериев в оценке эффективности пенициллина // Тез. докл. науч. совещания по антибиотикам, 4-5 июня 1948 г. – Л. : Изд-во ВМА, 1948. – С. 22–23.
35. *Отчетность* медицинская // Энциклопед. словарь воен. медицины. – М. : Гос. изд-во мед. литературы, 1948. – Т. 4. – С. 255–260.
36. *Сергей* Александрович Новосельский : (к 75-летию со дня рождения и 50-летию общественно-врачебной деятельности // Гигиена и санитария. – 1948. – № 9. – С. 42–43.
37. *Смертность* // Энциклопед. словарь воен. медицины. – М. : Гос. изд-во мед. литературы, 1948. – Т. 5. – С. 172–177.
38. *Статистика* военно-медицинская // Энциклопед. словарь воен. медицины. – М. : Гос. изд-во мед. литературы, 1948. – Т. 5. – С. 302–307.

1951

39. *Лекции* по военно-медицинской статистике : для слушателей Воен.- мед. акад. им. С.М. Кирова. Вып. 2. – Л., 1951. – 29 с.

1952

40. *Лекции* по военно-медицинской статистике. Графические методы в статистике : для слушателей Воен.-мед. акад. им. С.М. Кирова. Вып. 6. – Л., 1952. – 21 с.
41. *Лекции* по военно-медицинской статистике. Госпитальная статистика : для слушателей Воен.-мед. акад. им. С.М. Кирова. Вып. 8. – Л., 1952. – 28 с.
42. *Лекции* по военно-медицинской статистике. Производные величины (Относительные числа) : для слушателей Воен.-мед. акад. им. С.М. Кирова. Вып. 3. – Л., 1952. – 36 с.
43. *Медицинская статистика и санитарная тактика // Сб. науч. работ за 1949 г. Воен. – мед. акад. им. С.М. Кирова. – Л., 1952. – С. 75.

1953

44. *Алфавитный указатель болезней // Сб. науч. работ Воен.-мед. акад. им. С.М. Кирова. – Л., 1953. – С. 72.
45. *Задачи* санитарной статистики в свете учения И.П. Павлова в медицине // Сб. реф. науч. работ за 1950 г. Воен.-мед. акад. им. С.М. Кирова. – Л., 1953. – С. 70–71.
46. *Лекции* по военно-медицинской статистике. Номенклатура болезней, методы изучения заболеваемости : для слушателей Воен.-мед. акад. им. С.М. Кирова Вып. 7. – Л., 1953. – 44 с.

47. *Методика* статистической разработки физического развития личного состава армии // Сб. реф. науч. работ за 1950 г. Воен.-мед. акад. им. С. М. Кирова. – Л., 1953. – С. 71–72.
48. *Система* статистического изучения физического состояния призывных контингентов в СССР / Л. С. Каминский, Л. Е. Поляков // Сб. реф. науч. работ Воен.-мед. акад. им. С.М. Кирова за 1951-1953 гг. – Л., 1953. – С. 257.
49. *Статистика* военно-медицинская // Энциклопед. справочник для фельдшеров. – М., 1953. – С. 1334–1335.

1954

50. *Выступление* на Научном совещании по вопросам статистики, созванном АН СССР, Министерством культуры СССР и ЦСУ СССР. Март 1954 г. // Вестн. статистики. – 1954. – № 5. – С. 47–48.

1955

51. *Практикум* по военно-медицинской статистике // Сб. реф. науч. работ за 1951-1952 г. Воен-мед. акад. им. С.М. Кирова. – Л., 1955. – С. 256.
52. *Статистика* в деятельности госпитального врача. (В клинике и при эксперименте) // Сб. реф. науч. работ за 1951-1952 г. Воен-мед. акад. им. С.М. Кирова. – Л., 1955. – С. 256.

1956

53. *Роль* санитарной статистики в комплексных гигиенических исследованиях // 13 Всесоюз. съезд гигиенистов, эпидемиологов, микробиологов и инфекционистов, 20-28 июня 1956 г. : тез. докл. – М. 1956. – Кн. 1. – С. 41–46.
54. *Роль* военно-медицинской статистики в организации и тактике медицинской службы // Вопр. истории и теории организации и тактики медицинской службы. – Л., 1956. – С. 213–227.

1957

55. *Библиографический* указатель отечественной литературы по военно-медицинской статистике / Л. С. Каминский, Л. Е. Поляков // Сб. реф. науч. работ за 1953-1955 г. Воен-мед. акад. им. С.М. Кирова. – Л., 1957. – С. 179–180.
56. *Роль* и значение военно-медицинской статистики для военно-медицинской географии // Сб. реф. науч. работ за 1953-1955 гг. Воен.-мед. акад. им. С.М. Кирова. – Л., 1957. – С. 177–178.

1958

57. *Биометрия* в медицине // Материалы совещания по применению математических методов в биологии, 12-17 мая 1958 г. – Л., 1958. – С. 30–33.
58. *Вымирание* народов // БМЭ. – 2-е изд. – М., 1958. – Т. 6. – С. 86–89.
59. *Лекции* по военно-медицинской статистике. Производные величины. (Средние величины) : для слушателей Воен.-мед. акад. им. С. М. Кирова. Вып. 4. – Л., 1958. – 36 с.
60. С.А. *Новосельский* (1872-1953) : (краткий очерк жизни и деятельности) // Новосельский С. А. *Вопр. демогр. и сан. статистики* : избр. произведения / С. А. Новосельский. – М. : Медгиз, 1958 – С. 7–17.
61. *Перепись населения СССР 1959 года // Информац. бюл. статистич. управления г. Ленинграда. – Л., 1958. – № 3.

1959

62. *Выступление на пленарном заседании и на заседании секции по демографическим вопросам // Всесоюз. совещание статистиков, 4-8 нояб. 1957 г. : стеногр. отчет. – М. : Госстатиздат, 1959. – С. 233–234, 292, 298, 302, 311–312, 314.
63. *О применении* метода построения таблиц смертности при изучении эффективности лечения // Пробл. демогр. статистики / под ред. В. С. Немчинова. – М. : Госстатиздат, 1959. – С. 355–362.
64. *Обработка* клинических и лабораторных данных. Применение статистики в научной и практической работе врача. – Л. : Медгиз, 1959. – 196 с.
65. *Проверка* одного из упрощенных методов нахождения корреляции // Тез. докл. второго совещания по применению математических методов в биологии. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1959. – С. 17–18.
66. *Роль санитарной статистики* в комплексных гигиенических исследованиях // Материалы 13 Всесоюз. съезда гигиенистов, эпидемиологов, микробиологов и инфекционистов, 20-28 июня 1956 г. – М., 1959. – Т. 1. – С. 113–119.
67. *Статистика* и медицинская география // Науч. записки Ленингр. финансово-эконом. института. – 1959. – Вып. 19. – С. 34–50.

1960

68. *О применении* некоторых упрощенных методов определения коэффициентов корреляции // Применение математических методов в биологии. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1960. – С. 37–46.
69. *Применение* статистики в медико-экспериментальной и клинической работе врача // Сов. здравоохранение. – 1960. – № 10. – С. 32–33.

1961

70. *Лекции по военно-медицинской статистике* : для слушателей ВМА им. С. М. Кирова. Вып. 1. – Л., 1961. – 39 с.
71. *Применение статистических методов в клинической и медико-лабораторной работе* // Календарь врача. – М. : Медгиз, 1961. – С. 125–129.
72. *Статистические методы изучения ошибок клинической диагностики* // Ошибки клинической диагностики (некоторые важнейшие внутренние болезни) / под ред. С. С. Вайля. – Л. : Медгиз, 1961. – С. 198–203.

1963

73. **К вопросу о русской биометрической номенклатуре (статистической терминологии)* // Применение математических методов в биологии. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1963. – Сб. 2. – С. 26–32.
74. **О применении геометрической средней в биологии* // Применение математических методов в биологии. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1963. – С. 6–18.
75. *Санитарная статистика* // БМЭ. – 2-е изд. – М., 1963. – Т. 29. – С. 234–258.
76. *Статистические методы в клинко-диагностической работе врача* // Современные методы исследования в спортивной медицине : руководство / под ред. А. Г. Дембо. – Л. : Медгиз, 1963. – С. 11–14.

1964

77. *Статистическая обработка лабораторных и клинических данных. Применение статистики в науч. и практ. работе врача.* – 2-е изд. – Л. : Медицина, 1964. – 252 с.

1974

78. *Медицинская и демографическая статистика* : избранные произведения / под ред. Л. Е. Полякова. – М. : Статистика, 1974. – 351 с.

Огляди і звіти

1938

79. **Причины смерти в Москве в 1937 г.* : сводно-статистический обзор. – М., 1938. – [36] с.

1939

80. *Естественное движение населения г. Москвы в 1938 г. : сводно-аналитический обзор. – [М.], 1939. – [36] с.
81. *Медицинский персонал в СССР : сводно-аналитический обзор. – [М.], 1939. – [48] с.

1940

82. *Естественное движение населения в Москве в 1939 г. : сводно-аналитический обзор. – М. : Горздравотдел, 1940. – [48] с.
83. *Естественное движение населения Московской области в 1939 г. : сводно-аналитический обзор Обл. здравотдела Московской области. – [М.], 1940. – [48] с.
84. *Психиатрическая помощь в РСФСР в 1932 г. : сводно-аналитический обзор. [М.], 1940. – [48] с.

Видання під редакцією Л.С. Камінського

1961

85. *Ред. Руководство по международной статистической классификации болезней, травм и причин смерти, основанное на рекомендациях совещания по седьмому пересмотру (1955) и принятое десятой Всемирной Ассамблеей Здравоохранения (на основании регламента Всемирной Организации Здравоохранения о номенклатуре)* : перевод / под ред. Л. С. Каминского. – М. : Медгиз, 1961. – 569 с.

Рецензії

1923

86. **[Рецензия]* // Гигиена и санитария путей сообщения. – 1923. – № 5/6. – С. 94. – Рец. на кн.: Ломовицкий П. А. К вопросу о нормах веса взрослых мужчин
87. *[Рецензия]* // Гигиена и санитария путей сообщения. – 1923. – № 3/4. – С. 220–221. – Рец. на кн.: Вопросы туберкулеза. – М. ; Пг, 1923. – Т. 1, № 1.

1925

88. *[Рецензия] // Ленингр. мед. журнал. – 1925. – № 2. – С. 135. – Рец. на кн.: Профессиональные болезни и гигиена профессий. Профессиональные отравления : пер. с англ. / Д. Кобер, В. Хенсон. – М., Вопросы труда, 1925. – Вып. 2.

1926

89. *[Рецензия] // Гигиена и санитария путей сообщения. – 1926. – № 1. – С. 141. – Рец. на кн.: Краткое руководство по обследованию санитарных последствий войны 1914-1920 гг. / З. Мартин. – М. : Изд-во НКЗ, 1925. – Вып. 1.

1927

90. [Рецензия] // Ленингр. мед. журнал. – 1927. – № 4. – С. 150–151. – Рец. на кн.: Рабочая молодежь Белоруссии / С. Р Дихтяр, Б. Я. Смулевич, Д. Л. Эйнгорм. – Минск : Белорус. мед. думка, 1926. – 112 с.
91. [Рецензия] // Ленингр. мед. журнал. – 1927. – № 5. – С. 142–143. – Рец. на кн.: Краткий курс инфекционных болезней / Г. А. Ивашенцов. – М. : ГИЗ, 1926. – 202 с.
92. [Рецензия] // Ленингр. мед. журнал. – 1927. – № 5. – С. 143–144. – Рец. на кн.: Клинические лекции / П. И. Шатилов. – Х. : Науч. мысль, 1926. – 46 с.
93. *[Рецензия] // Ленингр. мед. журнал. – 1927. – № 6. – С. 146–148. – Рец. на кн.: За закрытой дверью. Записки врача венеролога / Л. Фриндланд. – Л., 1927.
94. [Рецензия] // Ленингр. мед. журнал. – 1927. – № 8/9. – С. 235. – Рец. на кн.: Способы разработки планов нормальной сети медико-профилактических участков в условиях Карелии / В. Т. Ярошевич. – Петрозаводск : Изд. НКЗ АК ССР, 1926. – 151 с.

1928

95. *[Рецензия] // Ленингр. мед. журнал. – 1927. – № 6. – С. 146–148. – Рец. на кн.: Естественный профессиональный отбор с точки зрения профессиональной гигиены / Н. А. Вигдорчик. – Л. : Изд. Ленингр. мед. журн. – 1928. – Вып. 1.

1929

96. [Рецензия] // Журн. для усоверш. врачей. – 1929. – № 5. – С. 335–336. – Рец. на кн.: Основы демографической и санитарной статистики / Дж. Ч. Уиппль, С. А. Новосельский. – М. : Госмедиздат, 1929. – 668 с.

97. *[Рецензия] // Журн. для усоверш. врачей. – 1929. – № 6. – С. 402. – Рец. на кн.: Методика диспансерного учета заболеваемости туберкулезом / В. А. Суконников. – изд. 2. – Одесса, 1928.
98. [Рецензия] // Здоровоохранение. – 1929. – № 9. – С. 113–114. – Рец. на кн.: Вариационная статистика / Ю. Л. Поморский. – изд. 2, значит. доп. – Л., 1929. – Ч. 1. – 298 с.

1934

99. *[Рецензия] // Сов. лечеб. газета. – 1934. – № 13/14. – С. 1067. – Рец. на кн.: Труды Демографического института Академии наук СССР. Т. 1. – М. : Изд-во АН СССР, 1934.

1955

100. *[Рецензия] // Вестн. ЛГУ. Сер. экономики, философии и права – 1955. – № 23, вып. 4. – С. 167–168. – Рец. на кн.: Теория на статистиката / Ю. Потев. – София : Наука и искусство, 1955.

1956

101. [Рецензия] // Здоровоохр. Таджикистана. – 1956. – № 2. – С. 57–58. – Рец. на кн.: Библиография отечественных диссертаций по педиатрии, детским инфекциям, истории педиатрии и организации детского здравоохранения за 150 лет (1804–1954) / В. С. Вайль. – Сталинабад, 1955. – 146 с.

1957

102. *[Рецензия] / Л. С. Каминский, И. Каганович, Н. Новосельский, Б. Плошко // Вестн. статистики. – 1957. – № 1. – С. 71–75. – Рец. на кн.: Очерки по истории статистики СССР. – М. : Госстатиздат, 1955.

1958

103. *[Рецензия] / Л. С. Каминский, В. Новожилов, Н. Новосельский // Вестн. статистики. – 1958. – № 1. – С. 68–76. – Рец. на кн.: Курс теории статистики / Т. И. Козлов [и др.]. – М., 1956.

1961

104. [Рецензия] // Вестн. статистики. – 1961. – № 1. – С. 74–76. – Рец. на кн.: Статистика здоровья и медицинского обслуживания детей / Р. И. Сифман. – М. : Медгиз, 1960. – 112 с.
105. *[Рецензия] // Вестн. статистики. – 1961. – № 1. – С. 74–78. – Рец. на кн.: Войны и народонаселение Европы. Людские потери Вооруженных Сил европейских стран в войнах XVII-XX вв. : историко-статистическое исследование / Б. Ц. Урланис. – М. : Соцэкгиз, 1960.

Література про Л.С. Камінського

1. Відомі вчені медичної і демографічної статистики та інформаційних систем України : [портрети] // Демограф. та мед. статистика України у ХХІ столітті. Мед. інформаційні системи у статистиці : матеріали конф. – К., 2004. – С. 12.
2. Каминский Л. С. : [биограф. справка] // БМЭ. – М. : Большая сов. энциклопедия, 1959. – Т. 12. – Стб. 65–66.
3. Каминский Л. С. (1889-1962) : [биограф. справка] // БМЭ. – М. : Сов. энциклопедия, 1979. – Т. 10. – С 62–63.
4. Камінський Лев Семенович (1889-1962) // Відомі постаті в медичній та демографічній статистиці України / упоряд. В. Т. Нековаль. – К., 2005. – С. 115–121.
5. Мерков А. Памяти Л. С. Каминского : [специалист в области мед. статистики] / А. Мерков // Сов. здравоохранение. – 1962. – № 11. – С. 86, с порт.

Демограф і статистик, історик демографічної та статистичної думки, науковець, педагог

Михайло Васильович Птуха народився 7 листопада 1884 р. у м. Острі Чернігівської губернії у сім'ї діловода повітової земської управи. В 1898 р. закінчив Остерське двокласне міське училище з шестирічним строком навчання. Протягом трьох років працює статистиком-реєстратором статистичного відділу Чернігівського губернського земства і вперше отримує навички статистичної роботи. В 1902 р. Михайло Птуха вступив до механіко-хіміко-технічного училища в Ростові-на-Дону. В 1904 р. здає екзамени на атестат зрілості при Новоросійській гімназії.

У 1906 р. вступив вільним слухачем на юридичний факультет Петербургського університету. Ще будучи студентом університету (1906-1910), починає займатись демографією. Кафедру політичної економії і статистики в той час очолював професор Іларіон Гнатович Кауфман (1848-1916). Його викладання спеціального курсу демографічної статистики, ведення семінару, в якому беруть участь студенти, яких цікавила ця галузь знань, глибокі пізнання професора у галузі демографічної статистики, уміння подачі їх слухачам пробуджують у Михайла Птухи живий інтерес до цього напрямку, який залишився на все життя.

Викладаючи статистику, І.Г. Кауфман вимагав від студентів ретельного знання фундаментального курсу професора Ю.Е. Янсона «Теорія статистики». Під керівництвом професора І.Г. Кауфмана Михайло Птуха ознайомився з російською та іноземною літературою з статистики, почав доповідати на статистичному семінарі. Вивчивши основи вищої математики, він звернув особливу увагу на використання її у роботах по теорії статистики та демографії. І.Г. Кауфман у своїх лекціях по історії статистики особливу увагу приділяв первісному періоду статистичної науки – школі «політичної арифметики», підкреслюючи відродження її ідей у 60-70-і роки XIX ст.. Це відродження привело до широкого розповсюдження теоретичної демографії та впровадження її положень в статистичну практику, головним чином з метою вивчення смертності населення, що було викликано широким розповсюдженням у Європі операцій по страхуванню життя. Все це приводить Михайла Птуху до думки про необхідність поглибленого вивчення праць засновників школи «політичної арифметики» - Дж. Граунта, В. Петті, Е. Галлея. Праця була написана, потім опублікована у 1945 р.

Після закінчення університету (1910 р.) з дипломом першого ступеня Михайло Птуха був залишений при кафедрі політичної економії і статистики для підготовки до професури. Демографія була той галуззю статистики, по який потрібно було скласти спеціальний іспит.

Підготовку проходив в Берліні (1910-1912) під керівництвом найкрупнішого представника демографії професора Берлінського університету Владислава Йосиповича Борткевича (1868-1931), який виїхав з Росії за кордон після смерті свого учителя професора Ю.Е. Янсона. Професорів І.Г. Кауфмана та В.Й. Борткевича Михайло Васильович вважав своїми учителями, які незмінно надавали йому всебічну допомогу все своє життя. У 1912 р. М.В. Птуха повертається до Петербурга, успішно здає магістерські іспити з політичної економії та статистики. 1 липня 1913 р. був затверджений приват-доцентом Петербургського університету.

З 1 січня 1914 р. Петербургський університет направив М.В. Птуху у дворічне закордонне відрядження для написання магістерської дисертації. Магістерську дисертацію «Очерки по теории статистики населения и моральной» писав в Лондоні (1914-1915), де працював в бібліотеках Британського музею, королівського статистичного товариства, інституту актуаріїв. Дисертацію захистив у 1917 р. в Московському університеті. На прикладі Птухи Михайла Васильовича – майбутнього академіка, вихідця з Чернігівської губернії, можна бачити відношення держави тих часів до талановитої молоді.

Трудову діяльність М.В. Птуха розпочав з педагогічної роботи в Петербургському університеті (1913 р.), потім стає професором і деканом юридичного факультету Пермського відділення Петербургського університету (1916-1918).

В 1918 р. Михайло Васильович переїжджає в Україну. Докорінні зміни у напрямках його демографічних робіт сталися після переїзду до Києва. 1 січня 1919 р. він був обраний директором Демографічного інституту Академії наук УРСР з правами академіка соціально-економічного відділення, у лютому 1920 р. – дійсним членом Академії наук УРСР. У 1934 р. інститут перейменовують в Інститут демографії і санітарної статистики, який очолює М.В. Птуха до 21 лютого 1938 р. 21 лютого 1938 р. М.В. Птуха був заарештований, пробув в ув'язненні 23 місяця та був звільнений 19 січня 1940 р. у зв'язку з безгрунтовністю звинувачень. Інститут демографії та санітарної статистики був приєднаний до інституту економіки АН УРСР. Михайло Васильович у 1940-1950 рр. працював завідувачем відділу статистики цього інституту. У 1944-1950 рр. керував відділенням громадських наук АН УРСР, був членом Президії АН УРСР. В липні 1950 р. Михайло Васильович вийшов на пенсію і весь свій час присвятив науковій роботі.

Основними заслугами М.В. Птухи є:

1. Створення і розвиток теоретичних і методичних наукових напрямлень демографії. Особливу цінність зіграли дослідження предмету і методу демографії (демографічної статистики), побудування «загальної схеми вивчення демографічних явищ і процесів»

- проблем, які і сьогодні знаходяться на вістрі демотеоретичного мислення, тому що їх осмислення визначає концептуальний підхід до наукової практики статистично зафіксованих фактів, подій, явищ і процесів відтворення населення. Висловлені ідеї, конструктивна цінність яких була усвідомлена лише в процесі подальшого розвитку демографії.

2. Удосконалення методики демографічного аналізу – індекси шлюбності, побудови коротких таблиць смертності і показників смертності для немовлят по місцям року, методичні питання перспективних розрахунків населення і переписів населення тощо.

3. Проведення аналізу демографічних процесів: вивчення особливостей смертності населення в Європейській Росії, в Україні, смертності 11 народностей Європейської Росії в кінці XIX в.; еволюції смертності в Україні до початку першої п'ятирічки; здійснення перспективних розрахунків населення України до 1960 р.

4. Проведення глибокого вивчення історії статистики і демографії у 2-й половині 30-х і в 40-50-ті роки завершується виходом монографії «Нариси по історії статистики, 17-18 вв.» (1945 р.) та двотомної фундаментальної праці «Нариси по історії статистики в СРСР» (1955-1959 рр.), в яких дана картина розвитку статистики в Росії в 18- 1-й половині 19 ст.

5. В останні роки (1958-1959 рр.) в центрі уваги дослідження проблем перепису населення, які актуальні і сьогодні в зв'язку з Всеукраїнськими переписами населення.

Основні дати життя та діяльності М.В. Птухи

- 1884 р. Народився 07.11 (н.с.) в м. Острі Чернігівської губернії у сім'ї діловода повітової земської управи.
- 1898 р. Закінчив Остерське двохкласне міське училище з шестирічним строком навчання.
- 1898-1901 рр. Працює статистиком-реєстратором статистичного відділу Чернігівського губернського земства.
- 1902 р. Вступив до механіко-хіміко-технічного училища у Ростові-на-Дону, звідки за участь у нелегальній учнівській організації був виключений у жовтні 1903 р.
- 1904 р. Склав екстерном на атестат зрілості при Новоросійській гімназії.
- 1906-1910 рр. Прийнятий на юридичний факультет Петербурзького університету. Під час навчання працював у 1908-1910 рр. завідувачем статистичним і фінансовим кабінетами. Залишений при кафедрі політичної економії і статистики для підготовки до професорського звання.
- 1910-1912 рр. Відрядження до Берлінського університету для вивчення статистики і підготовки до магістерських іспитів.
- 1912 р. Склав іспити на ступінь магістра з політичної економії і статистики.
- 1913 р. Затверджений приват-доцентом Петербурзького університету. Проводив семінари по статистиці в університеті і на Бестужевських вищих жіночих курсах.
- 1914-1915 рр. Відрядження за кордон для підготовки до магістерської дисертації.
- 1915 р. Повернувся у Петроград. Підготував до друку магістерську дисертацію «Очерки по теории статистики населения и моральной».
- 1916 р. Відрядження до Пермського відділення Петроградського університету з метою читання лекцій з політичної економії і статистики.
- 1917 р. Захист дисертації у Московському університеті на ступінь магістра політичної економії. Обрання ординарним професором кафедри політичної економії і статистики

- 1917-1918 рр. Пермського відділення Петроградського університету.
Декан юридичного факультету Пермського відділення
Петроградського університету.
- 1918 р. Переїхав в Україну.
- 1919-1938 рр. Директор Інституту демографії Академії наук Української
РСР (1934-1938 рр. Інститут демографії і санітарної
статистики).
- 1919-1930 рр. Професор Київського інституту народного господарства
(тепер Київський Національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана).
- 1920 р. Обраний дійсним членом Академії наук Української РСР
- 1920-1929 рр. Секретар Соціально-економічного відділення Академії наук
Української РСР.
- 1924-1925 рр. Член Пленуму Укрголовнауки. Брав участь в роботі
Всеукраїнського з'їзду по вивченню продуктивних сил
народного господарства України (Харків).
- 1929 р. Член Міжнародного статистичного інституту. Брав
безпосередню участь у роботах сесій інституту у 1923, 1925,
1957, 1958 рр.
- 1940-1950 рр. Керівник відділу статистики Інституту економіки Академії
наук Української РСР.
- 1943 р. Обраний членом-кореспондентом Академії наук Союзу
РСР.
- 1944 р. Надано звання заслуженого діяча науки УРСР
Нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора.
- 1944-1950 рр. Голова Бюро відділення громадських наук і член Президії
Академії наук Української РСР.
- 1945 р. Нагороджений медаллю «За доблесний труд у Великій
Вітчизняній війні 1941-1945 рр.» та орденом «Знак
пошани».
- 1946 р. Обраний членом Географічного товариства Союзу РСР.
- 1957 р. Призначений членом робочої групи з питань переписів
населення Європейського відділення Об'єднаних Націй.
Учасник Всесоюзної наради статистиків у Москві 4-8
червня 1957 р.
Член головної редакції «Статистичного словника»
(Москва).

Хронологічний покажчик праць М.В. Птухи

1911

1. *Бесприютные дети* – подкидыши и наше земство // Трудовая помощь. – 1911. - № 7. - С. 123-148 ; № 8. – С. 231-253 ; № 9. – С. 367–389.

1916

2. *Очерки по теории статистики населения и моральной.* – Петроград : тип. М.П. Фроловой, 1916. – 381 с. – (Записки юридического факультета Императорского Петроград. ун-та ; вып.4).

1922

3. *Индексы брачности.* Этюд по теории статистики населения. – К., 1922. – 44 с.
4. **Индексы брачности.* Этюд по теории статистики населения // Бюл. Киев. Губстатбюро. – 1925. – № 4/5. – С. 3–34.

1923

5. **Таблиці смертності для України. 1896-1897 рр.* // Наукові записки / Київ. наук.-дослід. кафедра Всеукр. Акад. наук. – К., 1923. – С. 110–127.
6. **Таблиці смертності для України. 1896-1897 рр.* // Записка соціально-економічного відділу Всеукр. Акад. наук. – К., 1923. – Т. 1. –С. 17–62.

1924

7. *П'ять років існування соціально-економічного відділу Української Академії наук (1919-1923).* – К., 1924. – 28 с.
8. **П'ять років існування соціально-економічного відділу Української Академії наук (1919-1923)* // Звідомлення Всеукр. Акад. наук у Києві за 1923 рік. – К., 1924. – С. 119-145.

1925

9. **История первой таблицы брачности* // Вестн. статистики. – М., 1925. – Кн. 21, № 4/6. – С. 27–56.
10. *Міжнародний статистичний конгрес у Римі 1925 року* // Радянський статистик. – 1925. – 14 листопада.

11. *Население Киевской губернии*. – К. : Изд-во Киев. губ. стат. бюро, 1925. – 144 с.
12. **Население Киевской губернии* // Бюл. Киев. Губстатбюро. – 1925. – № 4/5. – С. 3–144.
13. *Статистическая наука на Западе* : библиографические заметки о книгах по статистике, вышедших за границей за десятилетие 1914-1923 гг. – Х. : Изд-во ЦСУ УССР, 1925. – VIII. 207 с.
14. *Третій соціально-економічний відділ // Звідомлення Укр. Акад. наук у Києві за 1924 р. – К., 1925. – С. 52–64.

1926

15. **Международный статистический институт и его XVI сессия* // Вестн. статистики. – М., 1926. – Кн. 24. – С. 155-192.
16. **Міжнародний статистичний інститут і його XVI сесія* : доп. соц.-екон. відділу УАН про відрядження на XVI сесію Міжнародного статистичного інституту 27. IX-4.X.1925, Рим // Записки соціально-економічного відділу Укр. Акад. наук. – К., 1926. – Т. 2/3. – С. 317-331.
17. **Соціально-економічний відділ Української Академії наук у році 1925* // Записки соціально-економічного відділу Укр. Акад. наук. – К., 1926. – Т. 2/3. – С. V-XXVI.

1927

18. **Соціально-економічний відділ Української Академії наук у році 1926* // Записки соціально-економічного відділу Укр. Акад. наук. – К., 1927. – Т. 5/6. – С. III–XXXI.

1928

19. **Смертність у Росії й на Україні* / Центр. стат. управління України. – Х. ; К., 1928. – 195 с., 117 табл.
20. **Смертность 11 народностей Европейской России в конце XIX века*. – Х. ; К. : Изд-во Центр. стат. управления Украины, 1928. – 57 с.
21. *Третій (Соціально-економічний) відділ // Звідомлення Всеукр. Акад. наук у Києві за 1927 рік. – К., 1928. – С. 64-98.

1929

22. *Звідомлення 3 соціально-економічного відділу Всеукраїнської Академії наук за 1928 рік : звіт на Раді ВУАН // Вісті Всеукр. Акад. наук. – 1929. – № 3/4. – С. 25–34.

23. *Звіт про роботу 3 соціально-економічного відділу : (доповідь на зборах ради ВУАН...) // Вісті Всеукр. Акад. наук. – 1929. – № 5/6. – С. 7-10.
24. *Короткий огляд діяльності третього соціально-економічного відділу Всеукраїнської Академії наук, рік 2. – К., 1929. – № 1. – С. 7-12.

1930

25. *Демографічний інститут* // Вісті Всеукр. Акад. наук. – 1930. – № 1. – С. 33–38.
26. *Переднє слово. I Статистика причин смерті в Росії і на Україні. II Загальні уваги про смертність у м. Києві 1918-1927 рр. «Матеріали що смертності на Україні. Померлі в місті Києві за причинами смерті, статтю та віком 1918-1927 рр. // Праці Демографічного інституту». – К., 1930. – Т. 8. – С. 1–39.

1932

27. **Еволюція смертності на Україні до початку першої п'ятилітки* // Журн. мед. циклу ВУАН. – 1933. – Т. 2, вип. 4/7. – С. 733–757.
28. *Людність України за другої п'ятирічки* // Людність та її розміщення в другій п'ятирічці. – Х. : Господарство України, 1932. – С. 5–20.
29. *Народонаселення та баланс робочої сили на другу п'ятилітку* : доповідь на сесії ради ВУАН. 1932 р. // Вісті Всеукр. Акад. наук. – 1932. – № 2. – С. 44–53.

1936

30. **Показатели смертности грудных детей по месяцам года* / М. В. Птуха, М. Н. Трацевский // Проблемы учета и статистики. – М. : Союзоргучет, 1936. – Т. 2, вып. 1. – С. 94–118.
31. *Предисловие // Пустоход П. И Переписи населения / П. И. Пустоход, В. К. Воблый. – М. : Соцэкономгиз, 1936. – С. 3–6.

1944

32. **М.В. Ломоносов як статистик і економіст* // Ювіл. зб. Акад. наук УРСР. – Куйбишев, 1944. – Т. 1. – С. 54–89.
33. *На благо Вітчизни* : (к 25-летию Академии наук Украинской ССР) // Радянська Україна. – 1944. – 26 вересня.

1945

34. *Очерки по истории статистики XVII-XVIII веков* / под общ. ред. В. С. Немчинова. – М. : Госполитиздат, 1945. – 352 с.

1946

35. **З історії розвитку статистичної думки на Україні* Д.П. Журавський // Наук. записки ін-ту економіки АН УРСР. – 1946. – Т. 1. – С. 23-38.
36. **М.В. Ломоносов как экономист и статистик* // Ломоносов М. В. Сб. статей и материалов / под ред. А. И. Андреева и Л. В. Модзалевского. – М., 1948. – С. 144–215. – (Труды Комиссии по истории Акад. наук СССР / под общ. ред. С.И. Вавилова)

1949

37. *Вильям Петти* // Рефераты и аннотации докл. по статистике, прочитанных на собраниях статистической секции Дома ученых Академии наук СССР 1939-1947 гг. – М. : Госпланиздат, 1949. – С. 127–128.
38. *Д.П. Журавский как ученый* // Рефераты и аннотации докладов по статистике, прочитанных на собраниях статистической секции Дома ученых Академии наук СССР 1939-1947 гг. – М. : Госпланиздат, 1949. – С. 128–130.
39. *Д.П. Журавский как статистик* // Вестн. статистики. – 1949. – № 2. – С. 37–50.

1951

40. *Д.П. Журавский. Жизнь, труды, статистическая деятельность.* – М. : Госстандарт, 1951. – 123 с.

1952

41. *Журавский Дмитрий Петрович* : [биограф. справка] // БСЭ. – изд. 2-е. – Л. : Большая сов. энциклопедия, 1952. – Т. 16. – С. 237.

1953

42. *Кетле Адольф* // БСЭ. – изд. 2-е. – Л. : Большая сов. энциклопедия, 1953. – Т. 20. – С. 571.

1954

43. *[*О предмете* статистики. Изложение выступления на научном совещании по вопросам статистики, созванном АН СССР, ЦСУ СССР и М-вом высшего образования СССР 16-26 марта 1954 г.] // Вестн. статистики. – 1954. – № 5. – С. 43–44.

1955

44. *К вопросу о сплошном учете заболеваний в системе Министерства здравоохранения СССР* / М. В. Птуха, С. С. Каган // Сов. здравоохранение. – 1955. – № 5. – С. 27–32.
45. *Очерки по истории статистики в СССР*. – М. : Изд-во АН СССР, 1955. – Т. 1 : Статистическая мысль в России (до конца XVIII в.). – 472 с.
46. *Рославский-Петровский Александр Петрович* // БСЭ. – изд. 2-е. – М. : Большая сов. энциклопедия, 1955. – Т. 37. – С. 9.
47. **Статистика в России в начале XIX века* // Очерки по истории статистики СССР : сб. статей. – М. : Госстатиздат, 1955. – С. 95–120.

1957

48. *Методы проведения переписей населения в СССР* // Докл. сов. ученых на 30 Сессии Междунар. стат. института. – М. : Акад. наук СССР, 1957. – С. 40–47.
49. *Основы исчисления населения УССР на вторую пятилетку* // Вопр. экономики, планирования и статистики: сб. статей к 80-летию академика С.Г. Струмилина. – М. : Акад. наук СССР, 1957. – С. 430–444.

1958

50. *[*Выступления по основным вопросам проекта программы переписи населения СССР в 1959 г.*] // Всесоюз. совещание статистиков, 4-8 июня 1957 г. – М. : Госстатиздат, 1958. – С. 152–153, 174.
51. **30-я сессия Международного статистического института (8-15 авг. 1957 г.)* / М. В. Птуха, В. С. Немчинов, Т. В. Рябушкин // Вестн. статистики. – 1958. – № 1. – С. 56–62.

1959

52. *Выступление по вопросам переписи населения СССР в 1959 г. // Всесоюз. совещание статистиков, 4-8 июня 1957 г. : стенограф. отчет. – М. : Госстатиздат, 1959. – С. 230–234.
53. Методологические особенности переписи населения СССР 1959 года // Докл. сов. ученых на 31 сессии Междунар. стат. института. – М. : Акад. наук СССР, 1959. – С. 47–53.
54. * *Очерки* по истории статистики в СССР. – М. : Изд-во АН СССР, 1959. – Т. 2 : Статистика в Академии наук, ученых обществах и учебных заведений (1801-1863). Университетская статистика (государственная) в России (1801-1845). – 476 с.
55. *Программа* разработки материалов Всесоюзной переписи населения 1959 г. Изложение выступления на совещании в ЦСУ СРСР // Вестн. статистики. – 1959. – № 1. – С. 57–58.

1960

56. *Очерки по статистике населения. – М. : Госстатиздат, 1960. – 459 с.

1961

57. *Ломоносов как статистик // Ломоносов М. В. Сб. статей и материалов / АН СССР. Ин-т истории естествознания и техники. – М. ; Л., 1961. – Т. 5. – С. 212–227.

Видання під редакцією М.В. Птухи

1924

58. *Ред.* : Матеріали щодо природнього руху населення України 1867-1914 рр. – К. ; Х. : Вид-во Центр. стат. управління України, 1924. – XIII. 95, 3 с. – (Праці Демограф. ін-ту Акад. наук УРСР ; т. 1.)
59. *Ред.* Матеріали щодо природнього руху населення України 1867-1914 рр. – Х. : ЦСУ УССР, 1924. – 98 с.

1926

60. **Ред.* : Демографічний збірник. – К. : Вид-во Акад. наук УРСР, 1926. – IV, 200, 2 с. – (Праці Демограф. ін-ту Акад. наук УРСР ; т. 4.)

61. *Ред. : Матеріяли санітарної статистики України 1876-1914 рр. – К.–Х. : Вид-во Центр. стат. управління України, 1924. – XXII, 121 с. – (Праці Демограф. ін-ту Акад. наук УРСР ; т. 3).

1930

62. *Ред. : Демографічний збірник. – К. : Вид-во Акад. наук УРСР, 1930. – 324 с. – (Праці Демограф. ін-ту Акад. наук УРСР ; т. 7).
63. *Ред. : Матеріяли щодо смертності на Україні. Померли в м. Києві за причинами смерти, статтю та віком 1918-1927 рр. – К. : Вид-во Всеукр. Акад. наук, 1930. – 123 с. – (Праці Демограф. ін-ту ВУАН ; т. 8).
64. *Ред. : Резніков. В. Ф. Демографія на Україні за 1914-1918 рр. : бібліогр. показчик. Ч. 1. Книжки. – К. : Вид-во Акад. наук УРСР, 1930. – VI, 274 с. – (Праці Демограф. ін-ту Акад. наук УРСР ; т. 9).

1936

65. *Ред. : Перепис населення : (історія і сучасна організація переписів в СРСР і в капіталістичних країнах). – К., 1936. – 195 с. – (Праці Демограф. ін-ту ; т. 10).
66. *Ред. : Пустоход П. И Переписи населения / П. И. Пустоход, В. К. Воблый. – М. : Соцэкономгиз, 1936. – 208 с.
67. *Ред. : Резніков В. Демографічні переписи : (теорія, методологія, організація) : показч. літ. – К. : Вид-во Акад. наук УРСР, 1936. – 71 с. – (Праці Демограф. ін-ту Акад. наук УРСР ; т. 11).

1955

68. *Ред. : Очерки по истории статистики СССР : (сб. статей) / институт экономики Академии наук СССР. – М., 1955. – С. 240.

Література про М. В. Птуху

1. Відомі вчені медичної і демографічної статистики та інформаційних систем України : [портрети] // Демограф. та мед. статистика України у ХХІ столітті. Мед. інформаційні системи у статистиці : матеріали конф. – К., 2004. – С. 12.
2. Птуха Михайло : [біогр. довідка] // Ганіткевич Я. Історія української медицини в датах та іменах / Я. Ганіткевич. – Львів, 2004. – С. 255.
3. Птуха М. В. : [біогр. довідка] // УРЕ. – К. : Укр. рад. енциклопедія, 1983. – Т. 9. – С. 188.

4. *Птуха М. В.* : [биограф. справка] // УСЭ. – К. : Укр. сов. енциклопедия, 1983. – Т. 9. – С. 81-82.
5. *Птуха Михайло Васильович (1884-1961)* // Відомі постаті в медичній та демографічній статистиці України / упоряд. В. Т. Нековаль. – К., 2005. – С. 201–209.

ЗМІСТ

Від укладачів	3
Санітарний, демографічний статистик, науковець, педагог А.М. Мерков	4
Основні дати життя та діяльності А.М. Меркова	6
Хронологічний показник праць А.М. Меркова	7
Література про А.М. Меркова	18
Санітарний, демографічний, військово-медичний статистик, науковець, педагог Л.С. Камінський	20
Основні дати життя та діяльності Л.С. Камінського	23
Хронологічний показник праць Л.С. Камінського	24
Література про Л.С. Камінського	34
Демограф і статистик, історик демографічної та статистичної думки, науковець, педагог М.В. Птуха	35
Основні дати життя та діяльності М.В. Птухи	38
Хронологічний показник праць М.В. Птухи	40
Література про М.В. Птуху	46

Біобібліографічний покажчик

Серія «Славні імена української медичної книги: медичні бібліотеки України в особах,
документах, бібліографії»

**Мерков Аркадій Михайлович
Камінський Лев Семенович
Птуха Михайло Васильович**

Укладачі:

Нековаль В.Т.
Зубченко Г.М.

**Бібліографічна
редакція:**

Корнілова Л.Є.
Терзієва О.Ф.

Консультанти:

Павленко Р.І.
Стешенко В.С.

Комп'ютерний набір:

Литвиненко В.О.
Супрун М.Ю.

Відповідальна за випуск:

Остапенко Т.А.

Підписано до друку 29 квітня 2009 р.
Формат...60x84/16
Папір офсетний
Ум. друк арк. 2.8
Обл. –вид. арк. 2
Тираж 210 Зам. № 594

01033 Київ, вул. Толстого, 7,
Національна наукова медична бібліотека України
Тел. 234-51-97
Надруковано на обладнанні Нац. наук. мед. б-ки України